

УДК 636.27.082.453.5:591.463.1

БІОЛОГІЧНА ЯКІСТЬ ГЕНОФОНДНОЇ СПЕРМОПРОДУКЦІЇ ЧИСТОПОРОДНИХ ТА ПОМІСНИХ БУГАЇВ-ПЛІДНИКІВ СИМЕНТАЛЬСЬКОЇ ПОРОДИ ПІСЛЯ ТРИВАЛОГО КРІОЗБЕРІГАННЯ

Савельєва М. С., н.с.
Інститут тваринництва НААН

У статті наведено результати досліджень показників біологічної якості генофондної сперми бугаїв симентальської породи після тривалого криозберігання. Установлено відмінності за деякими якісними показниками сперми, що зберігається у криобанку 26-30 років, залежно від чинника породності плідника. Зокрема встановлено більш високий рівень рухливості, виживаності та інших показників у спермопродукції, заготовленої від помісних бугаїв-плідників симентальської х голштинської; симентальської х айрширської; симентальської х голштинської х айрширської, порівняно з чистопородними тваринами.

Ключові слова: бугаї, глибокозаморожена сперма, деконсервація, рухливість, виживаність.

Завдяки запровадженню методу криоконсервування глибокозамороженої сперми бугаїв, відкритого Смірновим І. В., Міловановим В. К., Соколовською І. І. [1], селекціонери мають зараз багатий генетичний матеріал у формі накопичених за багаторічний період породотворення мільйонів доз сперми від племінних плідників [2]. Доведено що деконсервована сперма після 10 років криозберігання має високі показники рухливості, виживаності та запліднювальної здатності [3, 4]. Згідно з даними літературних джерел [5, 6, 7, 8] існує думка щодо можливості необмеженого строку зберігання спермопродукції бугаїв у зрідженому азоті без істотного зниження якісних характеристик за дотримання умов її зберігання.

Сперма сільськогосподарських тварин, яка зберігає повноцінність без суттєвого зменшення її біологічних показників протягом 25 і більше років, набуває вагомого значення при вирішенні питань щодо збереження зникаючих та рідких порід сільськогосподарських тварин [5, 9]. Усе це спонукає проводити періодичну перевірку основних характеристик значної кількості біологічного матеріалу, що зберігається у криобанках та може направлятися на пункти штучного осіменіння [10].

В Інституті тваринництва НААН у рамках програми ДНТП "Збереження генофонду сільськогосподарських тварин" протягом кількох десятиріч зберігається сперма від видатних чистопородних та помісних бугаїв-плідників симентальської породи. Ці бугаї використовувались на певних етапах формування масивів поліпшеного симентальського скота української селекції та при створенні української червоно-рябої молочної породи.

Як свідчать матеріали зоотехнічного обліку, середня молочна продуктивність матерів генофондних бугаїв-плідників за найвищу лактацію становить 8904 кг, при вмісту жиру 3,85 %, 343 кг молочного жиру. Середня продуктивність матерів батьків цих плідників становить – 8296 кг, 4,26%, 353 кг, відповідно.

Метою досліджень було порівняльне визначення біологічної якості спермопродукції довготривалого строку зберігання залежно від породності симентальських бугаїв-плідників.

Для з'ясування даного питання, було проаналізовано якість спермопродукції бугаїв-плідників, яка зберігається в кріобанку Інституту тваринництва НААН 26–30 років. Проведено моніторинг спермопродукції 9 бугаїв - плідників симентальської породи, у тому числі – 3 чистопородних та 6 помісних. Здійснено визначення основних біологічних показників сперми помісних плідників, отримане шляхом схрещування симентальської х голштинської; симентальської х айрширської; симентальської х голштинської х айрширської порід та порівняно з відповідними показниками сперми, заготовленої від чистопородних бугаїв симентальської породи.

Матеріали і методи досліджень. Спермопродукція була заготовлена за Харківською технологією асептичного отримання та кріоконсервації сперми бугаїв і зберігалась у біосховищах ХБ-0,5 у середовищі зрідженого азоту. Біологічну якість спермопродукції піддослідних плідників перевірено за показниками рухливості, виживаності й показником абсолютної виживаності та методом експрес-тестування за підвищеної температури.

Для оцінки якості замороженого біоматеріалу, що зберігається у формі обличьованих гранул, здійснювали відбір партії сперми конкретних бугаїв та відбирали по три дози з серії, після чого вилучали з середовища зрідженого азоту. Деконсервацію спермодоз проводили при температурі 38 °С, протягом 5–10 секунд до появи тоненького стрижню льоду.

Розгерметизацію оболонки деконсервованих спермодоз здійснювали за допомогою стерильної голки після видалення залишків води. Визначення рухливості сперми здійснювали шляхом мікроскопії при 200-кратному збільшенні безпосередньо після деконсервації та кожну наступну годину до повної загибелі спермій. Рухливість спермій визначали за 10-бальною шкалою. Кожний бал дорівнював 10 % спермій, які мали прямолінійно-поступальний рух.

Вживаність спермій визначали за кількістю годин, протягом яких сперма зберігала рухливість.

Показник абсолютної виживаності (Sa) [11] розраховували згідно з формулою :

$$Sa = a_1 + \sum (at),$$

де $\sum$ – сума;

a – рухливість спермій за кожний наступний інтервал часу, бали;

a₁ – рухливість спермій після розморожування, бали;

t – проміжок часу між перевірками сперми, год.

Для проведення прискореного визначення якості кріоконсервованої сперми (експрес-тестування) використовували підвищену температуру інкубації зразків до 45 °С та визначення її виживаності.

При цьому сперму, вилучену зі зрідженого азоту, деконсервували при температурі 38 °С, після чого переносили до теплоагенту з температурою 45 °С та інкубували протягом певного часу до загибелі. Маніпуляції проводили через кожні 10 хвилин із використанням термостатованого шприцу.

Показник абсолютної виживаності при застосуванні методу експрес-тестування (Sa) [11] визначали згідно з формулою:

$$Sa = a_0 \cdot \sum a_1 \cdot 0,17 + a_2 \cdot 0,17 \dots a_n \cdot 0,17,$$

де Sa – показник абсолютної виживаності, умо.од.;

a₀ – рухливість сперми після деконсервації, бали* ;

a_1, a_2, a_n – активність сперми після інкубації при температурі 45 °С через кожні 10 хвилин, бали;

0,17 – часовий коефіцієнт.

Перевірку деконсервованих зразків сперми проводили з використанням візуального методу та із застосуванням комп'ютеризованої системи „Sperm Vision” [Апаратно-Программний Комплекс ВідеоТест-Сперм, ресстраційне посвідчення № 29/20010702/6102-04].

Результати досліджень опрацьовували методом варіаційної статистики на основі розрахунку середньої арифметичної (M), відхилення показників середньої арифметичної, похибки (m). Для визначення рівня достовірності (p) використовували значення критерію вірогідності за Стьюдентом при трьох рівнях: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$, які мають величину середньої арифметичної похибки, що досліджуються при малій та великій кількості об'єктів [12].

Результати досліджень. Результати проведених досліджень наведено у таблиці. Вивчення питання показало, що за окремі показники біологічної якості спермопродукції, яка заготовлена від помісних плідників, у порівнянні з спермопродукцією чистопородних сименталів були достовірно кращими. Так рухливість сперми помісних сименталів за результатами обстеження 30 серій спермопродукції у середньому становила $4,45 \pm 0,27$ бала, того часу як у чистопородних плідників вона дорівнювала $4,18 \pm 0,13$ бала, за даними обстеження 17 серій. Вживаність при 38 °С становила $7,44 \pm 0,46$ год у сперми, заготовленої від помісних бугаїв, проти $5,54 \pm 0,31$ год – для бугаїв чистопородного розведення ($p < 0,05$).

Показник абсолютної виживаності мав достовірну різницю й дорівнював для сперми, заготовленої від помісних бугаїв $15,73 \pm 0,69$ умов. одн, проти $13,61 \pm 0,62$ умов. одн, сименталів чистопородного розведення ($p < 0,05$). За використання методу експрес-тестування при температурі 45 °С сперма мала такі показники: показник виживаності у помісних тварин дорівнював $64,77 \pm 3,92$ хв, у тварин чистопородного розведення – $64,27 \pm 7,99$ хв; показник абсолютної виживаності – $7,0 \pm 0,22$ умов. одн у помісних бугаїв, у тварин чистопородного розведення – $7,01 \pm 0,42$ умов. одн.

При проведенні досліджень не знайдено жодної серії, в якій була б відсутньою рухливість сперми. В усіх серіях якісні показники знаходяться в межах фізіологічної норми та відповідають вимогам діючого стандарту.

Таким чином, уся спермопродукція симентальських бугаїв за показниками біологічної якості відповідала нормам ДСТУ 26030-83 „Сперма бугаїв заморожена. Технічні умови” [11]. У процесі досліджень встановлено достатньо високий показник рухливості сперми, що в середньому перевищував рівень 4,0 балів (40,0 % спермійів із прямолінійно-поступовим рухом) при достатньо високому показнику виживаності на рівні 5–7 годин. При цьому встановлено певну достовірну різницю за показником виживаності та абсолютним показником виживаності на користь помісних плідників симентальської породи.

У зв'язку з великим проміжком часу зберігання – 26-30 років, дані про нативну сперму на момент її заготівлі не збереглися. Проте відомо, що сперму на той час відбирали до кріоконсервування з рухливістю не менше 8,0-10 балів (80–100 % спермійів із прямолінійно-поступальним рухом). Отже, збереженість статевих клітин після багаторічного перебування у кріобанку в середовищі рідкого азоту знаходиться на рівні 40-50 %. Також можна зробити припущення, що свіжоотримана спермопродукція, відібрана від помісних плідників, відрізнялась вищими показниками біологічної якості сперми, у порівнянні з бугаями чистопородного

Таблиця

Біологічні показники кріоконсервованої сперми бугаїв симентальської породи тривалого зберігання 26-30 років залежно від чиннику породності

Належність сперми бугая, (п-обстежених еякулятів)	Рухливість (бали)				Виживаність (год)				M±m при 45 °C(хв)	Показник абсолютної виживаності (умов.одн.)				M±m при 45 °C (хв)
	M±m	CV	min	max	M±m	CV	min	max		M±m	CV	min	max	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Чистопородні														
Кленсель № 2759 (n=5)	4,30±0,20	10,40	4,0	5,0	5,40 ±0,24	10,14	5,0	6,0	62,0±7,35	13,10 ±0,40	6,83	12,5	14,0	6,70±0,34
Клавк № 5093 (n=7)	4,14±0,09	5,89	4,0	4,5	5,83 ±0,31	12,90	5,0	7,0	70,83±6,64	14,75 ±0,96	16,01	12,0	18,0	6,83±0,11
Еквадор №9611 (n=5)	4,10±0,10	5,45	4,0	4,5	5,40 ±0,40	16,56	5,0	7,0	60,0±10,0	13,00 ±0,52	9,02	12,0	15,0	7,50±0,88
У середньому	4,18±0,13	7,24	4,0	4,6	5,54 ±0,31	13,2	5,0	6,6	64,27±7,99	13,61 ±0,62	10,62	12,16	15,6	7,01±0,42
Помісні														
Альмарун №4709 симентал х 5/16 х мон х 1/4айршир х 7/16 (n=10)	4,25±0,08	6,20	4,0	4,5	7,65 ±0,50	20,68	6,0	10,0	59,0±2,33	16,15 ±0,63	12,30	12,0	19,0	7,15±0,33
Атлансин №5615 симентал 3/8 х голштин 1/2 х айршир1/8 (n=4)	4,50±0,02	9,07	4,0	5,0	8,25 ±0,21	24,49	6,5	10,0	70,0±4,08	17,25 ±0,75	8,70	16,0	19,0	7,13±0,24

Продовження табл.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Антей №7237 симентал 1/2 х ай- ршир 1/2 (n=5)	4,50±0,16	7,86	4,0	5,0	8,60 ±0,40	10,40	8,0	10,0	70,0 ±4,47	18,0 ±0,55	6,80	16,0	19,0	6,40 ±0,24
Калибр №9707 си- ментал 3/8 х айрш 1/4 х монбел 3/8 (n=5)	4,30 ±0,12	6,37	4,0	4,5	7,80 ±0,20	5,73	7,0	8,0	68,0 ±4,90	16,0 ±1,26	17,68	13,0	19,0	6,60 ±0,19
Калсіц №5303 си- ментал х 5/8 айрш 1/4 х монбел 1/8 (n=3)	4,33 ±0,17	6,66	4,0	4,5	5,67 ±0,33	10,19	5,0	6,0	58,33 ±4,41	13,33±0,33	4,33	13,0	14,0	6,67 ±0,17
Ридбул №2771 симентал 1/4 х го- лштин 3/4 (n=3)	4,83 ±0,17	5,97	4,5	5,0	6,67 ±0,33	8,66	6,0	7,0	63,33 ±3,33	13,67 ±0,67	8,45	13,0	15,0	6,83 ±0,17
В середньому, M ±m	4,45 ±0,27	7,02	4,1	4,75	7,44 ±0,33*	13,35	6,41	8,5	64,77 ±3,92	15,73 ±0,69*	9,71	13,8	14,16	7,0 ±0,22
					p<0,05					p<0,05				

Примітка. * - p<0,05; **p<0,01.

розведення. Це може бути пояснено ефектом гетерозису, характерним для плідників, отриманих шляхом схрещування тварин різних порід.

Висновки:

1. У результаті проведених моніторингових досліджень генофондної спермопродукції з кріобанку Інституту тваринництва НААН встановлено основні якісні показники сперми бугаїв-плідників симентальської породи.

2. Виявлено, що біологічна якість спермопродукції, заготовленої від чистопородних плідників симентальської породи, порівняно з помісними: симентал х голштин, симентал х айршир, симентал х голштин х айршир, нижча: рухливість – на $0,27 \pm 0,14$ бала, виживаність – на $1,9 \pm 0,15$ год, показник абсолютної виживаності – на $2,12 \pm 0,07$ умов.одн.

3. Спермопродукція бугаїв-плідників, що знаходилась у кріобанку протягом 26-30 років, відповідає вимогам діючого ДСТУ „Сперма бугаїв заморожена. Технічні умови” перевищуючи мінімально-допустимі норми за основними показниками біологічної якості.

Бібліографічний список

1. Смірнов І. В. Штучне осіменіння сільськогосподарських тварин: [Підручник для учнів с-г технікумів по спеціальностях «Зоотехнія» і «Ветеринарія»]. – К. Урожай, 1969. – С.268

2. Смирнов И. В. Организация воспроизводства поголовья скота в хозяйствах промышленного типа / Смирнов И. В. // Промышленное производство молока и говядины. – М.: Колос, 1983. – С.79-84

3. Волгина В.И. Результаты замораживания семени быков различных пород и линий / В. И. Волгина, В. М. Столбов // Материалы 2-й конференции молодых ученых по генетике и разведению с.-х. животных. – Л., 1971. – Т.3. – С.53-55.

4. Басовский Н. З. Оценка быков с помощью селекционно-генетических параметров / Н. З.Басовский, В. П. Попов, Л. П. Шульга [и др.] // Новое в разведении и генетике с.-х. животных: Сб.науч.тр. ВНИИРиГЖ. – Л-град, 1973. – Вып. 19. – С. 29-35.

5. Столповский Ю. А. Консервация генетических ресурсов сельскохозяйственных животных: проблемы и принципы их решения / [под ред. И. А. Захарова]. – М.: Эребус, 1997. – 112 с.

6. Генетические ресурсы крупного рогатого скота / Уханов С.В., Столповский Ю.А., Банникова Л.В. и др.; под. ред. И.А. Захарова. – М.: Наука, 1993. – 170 с.

7. Ющенко Н. П. Замораживание спермы животных в гранулах жидким азотом / Н. П. Ющенко // Воспроизводство и искусственное осеменение с.-х. животных / ЛСХНИЛ, Всес. НПО по плем. делу в животноводстве. – 1990. – С. 31-38.

8. Данкверт А. Г. История развития животноводства / А. Г. Данкверт. - М.: Репроцентр М, 2007. – 432 с.

9. Козло Н. Е. Учебная книга техника по искусственному осеменению животных / Козло Н. Е., А. Н. Варнавский, Р. И. Пихооя – М.: Агропромиздат, 1987. – 256 с.

10. Коробко В. А. Технологические резервы увеличения заготовки спермопродукции от быков-производителей на крупных племпредприятиях: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. с.-х. наук : 06.02.01 разведение и селекция сельскохозяйственных животных / В. А. Коробко. – Х., 1990. – 25 с.

11. ГОСТ 26030-83. Сперма быков замороженная. Технические условия. – М., 1984. – 6 с.
12. Плохинский Н. А. Биометрия. – М.: Издат Моск. Универ. – 1970. – 367 с.

БИОЛОГИЧЕСКОЕ КАЧЕСТВО ГЕНОФОНДНОЙ СПЕРМО-ПРОДУКЦИИ ЧИСТОПОРОДНЫХ И ПОМЕСНЫХ БЫКОВ-ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ СИММЕНТАЛЬСКОЙ ПОРОДЫ ПОСЛЕ ДЛИТЕЛЬНОГО КРИОХРАНЕНИЯ

Савельева М. С., Институт животноводства НААН

В статье приведены результаты исследований биологических показателей качества генофондной спермы быков симментальской породы после длительного криохранения. Установлено отличия по некоторым качественным показателям спермы, хранившаяся в криобанке 26-30 лет, в зависимости от фактора породности производителя. В частности, установлено более высокий уровень активности, выживаемости и других показателей спермопродукции, заготовленной от помесных быков-производителей симментальской х голштинской, симментальской х айрширской, симментальской х голштинской х айрширской в сравнении с чистопородными животными.

Ключевые слова: быки, глубоководная сперма, деконсервация, активность, выживаемость.

BIOLOGICAL QUALITY OF SPERM GENE POOL OF PUREBRED AND CROSSBRED SIRES SIMMENTAL AFTER A LONG CRYO-STORAGE

Saveleva M., Institute of animal science, NAAS

The article presents the results of research into the biological quality indicators gene pool Simmental bull sperm after a long cryo-storage. Established differences on some qualitative indicators of sperm stored in Cryobank for 26-30 years, depending on the factor of breeds producer. In particular it was found a higher level of activity, survival and other indicators of sperm harvested from crossbred sires Simmental x Holstein, Simmental x Ayrshire, Simmental x Holstein x Ayrshire in comparison to purebred animals.

Keywords: bulls, deep frozen sperm, Depreserve, activity, survival.